

VI. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.98

Дрозд В.Ю.,
ад'юнкт заочної форми навчання
кафедри криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ – ОДИН ІЗ ВАЖЛИВИХ ЕЛЕМЕНТІВ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРАДІЖОК З АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

У статті розглянуто поняття та зміст особи злочинця – одного із найважливіших елементів криміналістичної характеристики крадіжок з автотранспортних засобів. Охарактеризовано особу злочинця таких крадіжок за такими критеріями: метою, яку переслідує злочинець, сімейним становищем, освітою, віковою групою, напрямом злочинної діяльності, зв'язком з потерпілою особою, станом у якому знаходиться особа злочинця, кількістю злочинців.

Ключові слова: крадіжка, автотранспортні засоби, особа злочинця, місце злочину, час вчинення злочину, неповнолітні.

В статье рассмотрены понятие и содержание личности преступника – одного из важнейших элементов криминалистической характеристики краж из автотранспортных средств. Дана характеристика личности преступника таких краж по следующим критериям: цели, которую преследует преступник, семейному положению, образованию, возрастной группе, направлению преступной деятельности, связи с потерпевшим лицом, состоянию в котором находится лицо преступника, количеству преступников.

Ключевые слова: кража, автотранспортные средства, личность преступника, место преступления, время совершения преступления, несовершеннолетние.

The article deals with the concept and content of the person of the offender – one of the most important elements of forensic description of theft from vehicles. The identity of the offender is characterized by such criteria: for the purpose pursued by the offender, by marital status, by education, by age group, by direction of criminal activity, by contact with the victim, by the state of the person of the offender, by number criminals.

Keywords: theft, motor vehicles, person of the offender, place of crime, time of committing a crime, minors.

Постановка проблеми. Результати кожної злочинної діяльності містять сліди особистості людини і, зокрема, відомості про деякі її особисті соціально-психологічні властивості та якості, злочинний досвід, спеціальні знання, стать, вік, особливості взаємин з жертвою злочину та іншу інформацію. Виявлення в суб'єктній інформації за допомогою гомологічних носіїв і джерел криміналістично значущих форм вираження особистості зовні в первинній інформації про подію злочину і в ході розслідування дозволяє скласти уявлення про загальні, а потім і окремі особистісні особливості злочинців. Відстеження зв'язку цієї інформації з виявленими даними про спосіб, механізм і обстановку скоєння злочину створює нову самостійну інформацію, що дозволяє правильно визначити напрямки і способи розшуку, затримання і подальшого викриття злочинців, тобто обрати з урахуванням інших відомостей у провадженні оптимальні методи розслідування. Тому особистість злочинця є об'єктом самостійного криміналістичного вивчення, а дані про нього – важливим елементом криміналістичної характеристики [1, с. 25] крадіжок з автотранспортних засобів.

Аналіз дослідження даної проблеми. Особу злочинця в структурі криміналістичної характеристики злочинів розглядали у своїх працях багато вчених, зокрема слід назвати таких як: Р. С. Белкін, О. И. Вінберг, Д.Ю. В'юнник, А. Ф. Волобуєв, В. Ф. Єрмолович, Г. Г. Зуйков, В. М. Карагодін, В.П. Колмаков, І. М. Лузгін, В. А. Образцов, М.І. Панов, М. В. Салтевський, С. С. Чернявський, Ю.В. Шепітько, М.П. Яблоков та багато

інших. Однак, досі залишається не дослідженим особа злочинця крадіжок з автотранспортних засобів.

Мета статті – охарактеризувати особу злочинця крадіжок з автотранспортних засобів.

Виклад основного матеріалу. Одним із важливих елементів криміналістичної характеристики крадіжок з автотранспортних засобів є особа злочинця. Система ознак особи злочинця складається з демографічних даних, моральних якостей, психологічних особливостей (наприклад, риси характеру) тощо. Певна частина таких ознак розробляється із врахування можливості їх співставлення з аналогічними даними про особу потерпілого (звички, захоплення, зв'язки, відносини тощо). Крім зв'язку «злочинець-потерпілий-злочинець» можуть бути й інші взаємозв'язки, наприклад: «сліди злочину-спосіб вчинення-злочинець», «місце-час злочину-злочинець», «місце-обстановка-злочинець» тощо [2, с. 39].

У криміналістичному вивченні особи злочинця існує два специфічних напрями. Перший передбачає отримання даних про особу невідомого злочинця з урахуванням виду, місця і часу вчинення діяння, предмета посягання за залишеними ним слідами на місці події, в пам'яті свідків і за іншими джерелами. Найчастіше така інформація дає уявлення про загальні властивості якоїсь групи осіб, серед яких може знаходитися злочинець, і рідше – про деякі якостях конкретної особистості. Такого роду відомості з метою якнайшвидшого виявлення та розшуку злочинця мають зіставлятися з криміналістичними даними про те, хто найчастіше вчиняє злочини розслідуваного виду встановленим способом в обстановці, що склалася. Другий же напрям – це вивчення особи затриманого підозрюваного або обвинуваченого з метою його криміналістичної оцінки. Тому доцільно зібрати відомості про життєві позиції та цінності, дефекти правосвідомості, особливості антигромадських поглядів, а також про зв'язки особи злочинця, особливості його поведінки до і під час вчинення злочину. Зібрана інформація допоможе налагодити з ним необхідний контакт, вибрати найбільш ефективну тактику спілкування з метою отримання від нього правдивих показань, а також визначити найбільш дієві

способи профілактичного впливу на нього. У випадках, коли злочин вчиняється організованою злочинною групою, вона стає самостійним об'єктом криміналістичного вивчення. При цьому вивчаються особливості групи з точки зору ступеня її організованості, структури, розгалуженості, рольових функцій, її учасників тощо. З'ясування цих особливостей злочинної групи дає можливість краще зорієнтуватися в напрямках розшуку фактичних даних, необхідних для розкриття всіх ланок злочинної діяльності членів групи і всіх основних епізодів їх діяльності [1, с. 25].

Характеристика особи злочинця – це один із основних елементів криміналістичної характеристики певного виду (групи) злочинів, що відрізняється чітким пошуково-розшуковим спрямуванням. Особа злочинця характеризується фізичними, соціально-демографічними даними; чинниками, що мали вплив на формування і здійснення злочинної мети, створення злочинної групи, розподілу ролей між співучасниками тощо [3, с. 546].

Такий елемент криміналістичної характеристики розглядуваних злочинів як особа злочинця відіграє у процесі розслідування важливу роль. Вивчаючи кримінальні провадження щодо вчинення крадіжок з автотранспортних засобів ми помітили певні закономірності, які характерні особі злочинця такого виду крадіжок. Для зручності сприйняття такої інформації ми сформуваємо *класифікацію осіб злочинця крадіжок з автотранспортних засобів* за такими критеріями: 1) за метою, яку переслідує злочинець: корислива, з метою помсти, доведення власної спроможності вчинити злочинні дії, з хуліганської мети; 2) за сімейним становищем: неодружені, одружені, вдівці; 3) за складом сім'ї: мають на утриманні малолітню дитину, мають на утриманні неповнолітню дитину; 4) за освітою: з середньою освітою, з неповною середньою, професійно-технічною; 5) за віковою групою: повнолітні особи, неповнолітні; 6) за напрямом злочинної діяльності: особи, що вчинили вперше крадіжку з АТЗ, особи, що відбули покарання за вчинення крадіжок раніше, особи, що відбули покарання за вчинення інших злочинів не пов'язаних із ст. 185 КК України;

7) за зв'язком з потерпілою особою: не знайомі з особою потерпілого, знайомі з особою потерпілого; 8) за станом у якому знаходиться особа злочинця: алкогольного сп'яніння, тверезому стані; 9) за кількістю злочинців крадіжки вчиняються: одноосібно, двома особами, групою осіб.

Аналізуючи запропоновану класифікацію можна спостерігати за видами осіб злочинця. Однак зупинимося на характеристиці особи злочинця крадіжок з автотранспортних засобів (далі – АТЗ). Так, більша частина злочинців неодружені, ніде не працюють, мають середню освіту, іноді неповну середню освіту.

Майже усі крадіжки з автотранспортних засобів характеризуються корисливим мотивом. Однак, не можемо не згадати кримінальне провадження, де особою, яка вчинила такий злочин керувала *помста*. Так, 12 жовтня 2015 року близько 21 години обвинувачений ОСОБА_2, з метою крадіжки, проник на територію відділення ДАІ з обслуговування Маловисківського району, яка розташована в м. Мала Виска Кіровоградської області, вул. Мічуріна, 1, за допомогою викрутки відчинив двері службового автомобіля ВАЗ 2107, реєстраційний номер НОМЕР_1 і з салону автомобіля таємно викрав такі матеріальні цінності: відеореєстратор «Глобекс», два зарядних пристроїв до відеореєстратора, викрутку, світлодіодну стрічку, контактну групу до замка запалювання, динамоміхтар «Кемпінг» та штемпельну подушку. Обвинувачений ОСОБА_2 визнав повністю свою вину в пред'явленому обвинуваченні і показав, що 12 жовтні 2015 року працівники ДАІ вилучили у нього його власний автомобіль АЗЛК. Після вживання слабоалкогольного напою, він вирішив помститись. Дочекавшись, коли не буде сторонніх осіб, через паркан проник на територію відділення ДАІ, відчинив службовий автомобіль і викрав зазначені речі [4].

У більшості випадків такі крадіжки вчиняються раніше судимими особами, за ст. 185 КК України, та за інші злочини. Такі особи характеризуються стійкими анти суспільними установками, вони чітко знають що роблять, ретельно планують злочин, у них може бути налагоджена схема збуту викраденого

майна, нерідко вони виступають організаторами таких крадіжок. Рідше крадіжки з АТЗ вчиняють особи вперше, без кримінального минулого, у стані алкогольного сп'яніння.

Об'єктом злочинного посягання майже завжди стають автотранспортні засоби з власниками яких особа злочинця незнайома. Однак рідко злочинець обирає АТЗ сусіда, знайомого, оскільки він володіє певною інформацією про такий АТЗ і його місце стоянки, способом закриття тощо, що значно полегшує досягнення злочинного наміру. Такі АТЗ стають об'єктом посягання переважно неповнолітніх злочинців.

Наприклад, неповнолітній ОСОБА_1 в період часу з 15.11.2015 року по 14.02.2016 року, точної дати та часу слідством не встановлено, перебуваючи за місцем своєї реєстрації, що за адресою АДРЕСА_1, достовірно знаючи, що його сусід ОСОБА_21, мешканець квартири АДРЕСА_1, постійно залишає належний йому автомобіль марки «ВАЗ 21093» д.н.з. НОМЕР_12, бежевого кольору в дворі вказаного будинку, усвідомлюючи протиправність своїх дій, з метою незаконного збагачення, здійснив крадіжку акумуляторної батареї FORSE 60, жовто-чорного кольору. Після чого з місяця скоєння злочину неповнолітній ОСОБА_1 разом з викраденим майном зник, розпорядившись ним на свій власний розсуд [5].

Особа злочинця, що вчиняє крадіжки з автотранспортних засобів діє таємно, і спрямовує свої зусилля на викрадення чужого майна, зокрема це можуть бути: самі частини АТЗ (акумуляторна батарея, колеса, кришка від паливного баку, пальне), речі з багажника (інструменти, каністри, бачки, насоси тощо), речі з передньої панелі АТЗ (відеореєстратор, магнітола), особисті речі водія та інших осіб («барсетка» з документами, портфелі), товари, придбані в магазинах (харчові продукти, побутова техніка) тощо. Таємною є така крадіжка, здійснюючи яку, злочинець вважає, що робить це непомітно для потерпілих чи інших осіб. Як правило крадіжки з автотранспортних засобів вчиняються за відсутності будь-яких осіб, наприклад, власників чи водіїв АТЗ, осіб, під охороною яких перебуває АТЗ, свідків тощо).

З аналізу вироків суду чітко проглядається тенденція до вчинення крадіжок з автотransпортних засобів у змові групою осіб. При чому вік злочинців різноманітний, як неповнолітні, так і повнолітні особи. Роль кожного учасника чітко визначена. Хтось безпосередньо вчиняє крадіжку, хтось стежить за тим, щоб злочин залишився непомітним (стоїть на шухері), хтось чекає в автомобілі співучасників щоб швидко покинути місце крадіжки і перевезти викрадене.

Однак іноді злочинець діє сам, без співучасників. Якщо викрадене майно з АТЗ малогабаритне, то взагалі проблеми немає, злочинець самостійно і швидко покидає місце злочину. Але якщо викрадених речей достатня кількість, і злочинець розуміє, що переховуватися з ними неможливо, то він може викликати таксі.

Для прикладу, «Щодо обставин крадіжки належного потерпілому ОСОБА_3 майна із автомобіля марки «Mercedes-BenzSprinter», то обвинувачений уточнив, що проникнення до салону він здійснив через пошкодження скла та знайдення кнопки, яка розблокувала всі двері. При цьому він, виявивши значний обсяг майна, відтягнув його від автомобіля та викликав знайомого таксиста, який допоміг йому вивезти це майно, будучи не обізнаним про те, що воно було викраденим» [6].

В силу певних обставин злочинець може залишити викрадене майно у певному місці, і через деякий час повернутися за ним. Наприклад, якщо злочинець знайомий з потерпілим і намір у нього про злочин виник спонтанно, коли вони разом проводили час. То для відвернення від себе підозри злочинець може десь заховати, зіштовхнути з АТЗ майно і потім повернутися за ним.

Якщо ділити особу злочинця за віковою групою, то переважають особи чоловічої статі 25-45 річного віку. Іноді трапляються випадки вчинення крадіжок з АТЗ пенсіонерами, інвалідами III групи загального захворювання. Для прикладу, близько 18 години 02 жовтня 2016 року ОСОБА_1, пенсіонер, інвалід III групи загального захворювання, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, в с. Каскада Новоушицького району, переслідуючи корисливі мотиви та ціль наживи, з мотоцикла

марки «Дніпро 11», д.н.з. НОМЕР_1, що належить ОСОБА_4, та яким користується ОСОБА_5, шляхом відкручування таємно викрав два дзеркала заднього виду, вартістю 237,50 гривень[7].

Особливу окрему групу особи злочинця становлять неповнолітні крадії з автотранспортних засобів, які характеризуються досить нетипово на місці вчинення злочину. Насамперед це проявляється у слідовій картині, їх діями після вчинення злочину, виду майна, на яке посягають тощо. Іноді бувають випадки вчинення крадіжки задля демонстрації власних умінь та навичок, наприклад зламати дверний замок автомобіля. Діють вони у більшості випадків для самоствердження, групою осіб «на публіку».

Неповнолітні злочинці обирають собі предмет посягання по своїм можливостям до нього дібратися, тобто такий АТЗ, до якого вони зможуть потрапити використовуючи власні уміння та навички. Іноді потерпілого обирають знайомого, сусіда у якого є АТЗ, і неповнолітній знає коли і де його залишають, скільки часу залишають автомобіль без нагляду тощо.

Для прикладу, неповнолітній ОСОБА_1, 28.12.2015 року, приблизно о 23.00 год., перебуваючи за місцем свого фактичного проживання, що за адресою АДРЕСА_4, достовірно знаючи, що його сусід ОСОБА_20, мешканець будинку АДРЕСА_5, постійно залишає належний йому автомобіль марки ВАЗ 2105 д.н.з. НОМЕР_11, червоного кольору, поряд зі своїм будинком, вирішив здійснити крадіжку чужого майна, яке перебувало у вказаному автомобілі. Реалізуючи свій умисел спрямований на таємне викрадення чужого майна з корисливих спонукань, підбурюваний жагою до особистої наживи, ОСОБА_1 проник до салону автомобіля марки ВАЗ 2105 д.н.з. НОМЕР_11 звідки таємно здійснив крадіжку належного ОСОБА_20 майна, а саме: авто магнітоли марки «Майфун», акумуляторної батареї марки VikingGold 60 А4 ємністю 60 Ah, два блоки цигарок марки «BondStreetBlue №6», однієї пляшки коньяку марки «Bolgrad 5 stars»[5].

Крадіжки з автотранспортних засобів переважно вчиняються двома і більше особами систематично на протязі певного періоду часу, який обчислюється місцями. Переважно це

з січня по вересень. З чим це пов'язано нам так і не вдалося встановити. З вивчених матеріалів практики часто траплялися травень, червень. Якщо говорити про час доби, то це нічний час з 22.00 години до 4.00 годин ранку. Дуже рідко крадіжки з АТЗ вчинялися з 10.00 по 13.00 годину. Важливим є також протяжність (тривалість) у часі, мається на увазі те, що у переважній більшості крадіжки з АТЗ вчиняються серійно (від 3 до 9 епізодів), на протязі місяця з інтервалом в декілька днів, або ж на протязі 2-3 місяців з інтервалом в декілька тижнів, півроку.

Висновки. Підсумовуючи наведене, слід зазначити, що характеристика особи злочинця уможливорює сформувати бачення картини злочину в цілому, уявлення щодо вікової групи, особливостей обрання місця вчинення, знаряддя, залишення характерних слідів тощо, тим самим зорієнтувати розслідування у правильному напрямку. Незважаючи на такі різні види «особи злочинця» крадіжок з автотранспортних засобів все одно їх об'єднує одна особливість – це мотив – корисливий. Який би спосіб вчинення вони не обрали, якого віку б вони не були, чи одноосібно діяли чи у змові, але рухає ними все ж таки корисливий мотив. Усе викрадене з АТЗ майно вони завжди звертають на власну користь.

Література:

1. Яблоков Н. П. Криміналістика: Учебник / Отв. ред. Н.П. Яблоков. 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2001. – 718 с.
2. Советская криминалістика. Методика расследования отдельных видов преступлений / В. К. Лисиченко, В. И. Гончаренко, М. В. Салтевский и др.; [под ред. В. К. Лисиченко]. – К.: Выща шк. Головное изд-во, 1998. – 405 с.
3. Криміналістика : Підручник / В.В. Пясковський, Ю.М. Чорноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексєєв та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 704 с.
4. Вирок Маловисківського районного суду Кіровоградської області від 14.01.2016 р. / Справа № 392/1782/15-к ; Провадження № 1-кп/392/24/16 // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>
5. Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 29.05.2017 р. / Справа № 127/18756/16-к ; Провадження № 1-

кп/127/710/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

6. Вирок Суворовського районного суду м. Одеси від 09.06.2015 / Справа № 523/8379/15-к ; Провадження № 1-кп/523/394/1 // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

7. Вирок Новоушицького районного суду Хмельницької області від 16.11.2016 р. / Справа № 680/853/16-к ; Провадження № 1-кп/680/64/16 // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

УДК 343.131

Канюка І.М.,

канд. юрид. наук, старший викладач кафедри кримінального процесу та криміналістики Івано-Франківського юридичного інституту

Національного університету «Одеська юридична академія»,

Мінкевич О.І.,

студентка 6-го курсу

ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАННІСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Стаття присвячена здійсненню комплексного теоретичного аналізу системи гарантій забезпечення права на свободу і особисту недоторканність у кримінальному провадженні. Встановлено, що складовими структури гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність є: безпосередньо наявність права на свободу та особисту недоторканність; процесуальна форма самого кримінального провадження, що включає можливість законного обмеження права на свободу та особисту недоторканність; а також процесуальні санкції, які